

MAJANDUS- JA RAHALIIDU INSTITUTSIOONID

Euroopa rahaliidu institutsioonid kannavad peamist vastutust Euroopa rahapoliitika kujundamise, euro emiteerimist reguleerivate eeskirjade ja hinnastabiilsuse eest ELis. Need institutsioonid on EKP, EKPS, majandus- ja rahanduskomitee, eurorühm ning majandus- ja rahandusküsimuste nõukogu (ECOFIN).

ÕIGUSLIK ALUS

- Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklid 119–144, 219 ja 282–284;
- Euroopa Liidu lepingule lisatud protokollid: protokoll (nr 4) Euroopa Keskpankade Süsteemi ja Euroopa Keskpanga põhikirja kohta, protokoll (nr 14) eurorühma kohta.

EESMÄRGID

Majandus- ja rahaliidu institutsioonide peamised eesmärgid ([2.6.1](#)) on:

- siseturu väljakujundamise lõpuleviimine, kõrvaldades valuutavahetustehingutega kaasneva vahetuskursside kõikumise ja kulud, samuti valuutakursside kõikumistega seotud riskide maandamise kulud;
- kulude ja hindade võrreldavuse tagamine kogu liidu ulatuses, mis abistab tarbijaid, ergutab kaubavahetust liidu sees ning hõlbustab äritegevust;
- Euroopa rahandusliku stabiilsuse ja finantsvõimsuse tugevdamine järgmiselt:
 - tehes juba oma olemuselt lõpu mis tahes võimalusele spekuleerida liidu vääringutega;
 - tagades seeläbi loodava rahaliidu majandusmõõdme kaudu, et uus vääring on suures osas kaitstud rahvusvahelise spekuleerimise eest;
 - võimaldades eurol saada oluliseks reserv- ja maksevaluutaks.

SAAVUTUSED

A. Institutsioonid majandus- ja rahaliidu esimeses etapis (1. juuli 1990 – 31. detsember 1993)

Majandus- ja rahaliidu esimesel etapil ei loodud ühtegi rahaasutust.

B. Institutsioonid majandus- ja rahaliidu teises etapis (1. jaanuar 1994 – 31. detsember 1998)

1. Euroopa Rahainstituut (ERI)

ERI asutati majandus- ja rahaliidu teise etapi alguses (vastavalt EÜ asutamislepingu artiklile 117) ja see võttis üle keskpankade juhatajate komitee ning Euroopa Valuutakoostöö Fondi ülesanded. Rahainstituudil ei olnud sõnaõigust rahapoliitika korraldamisel, mis jäi riikide ametiasutuste õiguseks. Tema peamine ülesanne majandus- ja rahaliidu teise etapi elluviimisel oli tugevdada nii koostööd riikide keskpankade vahel kui ka liikmesriikide rahapoliitika koordineerimist, et tagada hindade stabiilsus. Vastavalt EÜ asutamislepingu artikli 123 lõikele 2 saadeti ERI laiali, kui asutati EKP, mille loomisele ta oli teed sillutanud (1. juunil 1998).

2. Valuutakomitee

Valuutakomitee koosnes komisjoni ja liikmesriikide poolt võrdsel arvul ametisse nimetatud liikmetest. Komiteel, mis loodi liikmesriikide poliitika kooskõlastamise edendamiseks siseturu toimimiseks vajalikul määral (EÜ asutamislepingu artikkel 114), oli nõuandev roll. Komitee saadeti laiali kolmanda etapi alguses ning asendati majandus- ja rahanduskomiteega (ELi toimimise lepingu artikkel 134).

C. Kolmanda etapi institutsioonid (alates 1. jaanuarist 1999)

1. Euroopa Keskpank (EKP) ([1.3.11](#))

a. Korraldus

EKP asutati 1. juunil 1998 asukohaga Maini-äärses Frankfurdis. Keskpangal on kaks liidu institutsioonidest ja riikide ametiasutustest sõltumatut juhtorganit (nimelt EKP nõukogu ja juhatus) ning – teatavate ülesannete täitmiseks – EKP üldnõukogu (mis ei ole EKPSi otsuseid tegev kogu). Lissaboni lepinguga sai EKPst ELi institutsioon (ELi lepingu artikli 13 lõige 1, ELi toimimise lepingu artiklid 282–284); sellele eelnevalt puudus tal EÜ asutamislepingu sätete kohaselt staatus, kuigi ta oli juriidiline isik.

i. EKP nõukogu

EKP nõukogusse kuuluvad juhatuse liikmed ja euro kasutusele võtnud riikide keskpankade juhatajad (ELi toimimise lepingu artikkel 283 ja põhikirja artikkel 10.1). Kõrgeima otsuseid tegeva organina võtab EKP nõukogu vastu suunised ja otsused, mis on vajalikud EKPSile usaldatud ülesannete täitmiseks, määratleb liidu rahapoliitika (sealhulgas teeb vajaduse korral otsused, mis on seotud rahapoliitiliste vahe-eesmärkidega, põhiliste intressimääradega ja valuutareservi eraldamisega EKPSile) ning annab selle rakendamiseks vajalikud suunised (põhikirja artikkel 12). Lissaboni lepinguga on kindlaks määratud, et EKP juhatuse liikmed valib ja nimetab ametisse Euroopa Ülemkogu vastastikusel kokkuleppel kvalifitseeritud häälteenamusega (Euroopa Liidu toimimise lepingu artikkel 283).

ii. Juhatus

Juhatusse kuuluvad president, asepresident ning neli liiget, kes kõik nimetatakse ametisse euroala liikmesriikide riigipeade või valitsusjuhtide ühisel kokkuleppel kaheksaks aastaks ja keda ei saa ametisse tagasi nimetada (ELi toimimise lepingu artikkel 283). Juhatuse ülesanne on rahapoliitikat ellu viia ning anda selleks vajalikke

juhiseid liikmesriikide keskpankadele. Juhatus vastutab ühtlasi EKP nõukogu istungite ettevalmistamise ja EKP igapäevase töö juhtimise eest (põhikirja artiklid 11 ja 12).

iii. EKP üldnõukogu

Üldnõukogusse (põhikirja artikkel 44) kuuluvad EKP president ja asepresident ning kõigi ELi liikmesriikide keskpankade juhatajad, olenemata sellest, kas need riigid on võtnud kasutusele euro või mitte. Üldnõukogu aitab kaasa statistilise teabe kogumisele, kooskõlastab nende liikmesriikide rahapoliitikat, kes ei ole eurot kasutusele võtnud, ja teostab järelevalvet Euroopa vahetuskursimehhanismi toimimise üle.

b. Roll

Kuigi pangatähti võivad emiteerida EKP või liikmesriikide keskpangad, on ainult EKP-l õigus anda luba pangatähtede emissiooniks. Liikmesriigid võivad emiteerida münte tingimusel, et EKP on emissiooni mahu heaks kiitnud (ELi toimimise lepingu artikkel 128). EKP teeb otsuseid, mis on vajalikud EKPSile antud ülesannete täitmiseks kooskõlas tema põhikirja ja aluslepinguga (ELi toimimise lepingu artikkel 132). EKP kogub riikide keskpankade kaasabil vajalikku statistilist teavet kas riikide pädevatelt ametiasutustelt või otse majandussubjektidelt (põhikirja artikkel 5). EKPga tuleb konsulteerida iga tema pädevusse kuuluva liidu õigusakti eelnõu puhul ja riikide ametiasutuste taotluse alusel iga õigusakti eelnõu puhul (ELi toimimise lepingu artikli 127 lõige 4). EKP vastutab riiklikke maksesüsteeme ja EKP maksesüsteemi ühendava arveldussüsteemi TARGET2 ehk üleeuroopalise automatiseeritud reaalaajalise brutoarvelduste kiirülekanDESüsteemi sujuva toimimise eest. EKP teeb ettevalmistusi euroalaga liituvate liikmesriikide keskpankade integreerimiseks EKPSiga.

EKP võib täita eriülesandeid, mis hõlmavad krediidasutuste ja muude rahaasutuste usaldusnormatiivide täitmise järelevalvet (ELi toimimise lepingu artikli 127 lõige 6 ja põhikirja artikkel 25.2). EKP-le anti ühtse järelevalvemehhanismi raames lisaülesanded, mis on seotud euroalal ja muudes osalevates liikmesriikides nn oluliste pankade otsese järelevalvega. Liikmesriikide ametiasutused jätkavad nn vähem oluliste pankade üle järelevalve teostamist koostöös EKPga. Liidu järelevalveasutuste piiriülese koostöö tagavad kolm Euroopa järelevalveasutust (ESAd): Euroopa Pangandusjärelevalve (EBA), Euroopa Väärtpaberiturujärelevalve (ESMA) ning Euroopa Kindlustus- ja Tööandjapensionide Järelevalve (EIOPA). Seda järelevalvesüsteemi täiendab uus makrotasandi usaldatavusjärelevalve asutus – Euroopa Süsteemsete Riskide Nõukogu.

2. Euroopa Keskpankade Süsteem (EKPS) ja eurosüsteem

a. Korraldus

EKPS koosneb EKPst ja kõigi ELi liikmesriikide keskpankadest (ELi toimimise lepingu artikli 282 lõige 1 ja põhikirja artikkel 1). EKPSi juhivad samad otsused tegevad organid mis EKPd (ELi toimimise lepingu artikli 282 lõige 2). Eurosüsteem hõlmab ainult EKPd ja euroala liikmesriikide keskpankasid.

b. Roll

EKPSi esmane eesmärk on säilitada hindade stabiilsus (ELi toimimise lepingu artikli 127 lõige 1 ja artikli 282 lõige 2, põhikirja artikkel 2). Ilma et see piiraks nimetatud

eesmärki, toetab EKPS üldist majanduspoliitikat, aidates kaasa liidu eesmärkide saavutamisele. Seda tehes täidab EKPS järgmisi ülesandeid (ELi toimimise lepingu artikli 127 lõige 2 ja põhikirja artikkel 3):

- liidu rahapoliitika määratlemine ja selle rakendamine;
- välisvaluutatehingute sooritamine vastavalt ELi toimimise lepingu artikli 219 sätetele;
- liikmesriikide ametlike välisvaluutareservide hoidmine ja haldamine;
- maksesüsteemide tõrgeteta toimimise edendamine ning
- krediidasutuste usaldatavusnormatiivide täitmise järelevalve ning rahandussüsteemi stabiilsusega seotud pädevate asutuste poliitika tõrgeteta teostamisele kaasa aitamine (ELi toimimise lepingu artikli 127 lõige 5 ja põhikirja artikkel 3.3).

3. Majandus- ja rahanduskomitee

Kuni kuuest liikmest, kellest kolmandiku nimetavad liikmesriigid, kolmandiku komisjon ja kolmandiku EKP (ELi toimimise lepingu artikli 134 lõige 2), koosneva komitee ülesanded on samad mis valuutakomiteel, mille volitused ta 1. jaanuaril 1999 üle võttis, kuid ühe olulise erinevusega: komisjoni ja nõukogu teavitamine rahandusalast olukorda puudutavatest arengutest on nüüd EKP ülesanne.

4. Majandus- ja rahandusküsimuste nõukogu (ECOFIN)

Majandus- ja rahandusküsimuste nõukogu ühendab kõigi ELi liikmesriikide rahandusministreid ning on Euroopa tasandil otsuseid tegev organ. Pärast konsulteerimist EKPga teeb ECOFIN otsuseid euro vahetuskursipoliitika kohta ELi väliste riikide väeringute suhtes, järgides hindade stabiilsuse eesmärki.

5. Eurorühm

Algselt Euro-11 nime kandnud euroala majandus- ja rahandusministrite kohtumine võttis endale 1997. aastal nimeks eurorühm. Selle nõuandva ning mitteametliku organi kohtumised toimuvad korrapäraselt, et arutada kõiki euroala ning majandus- ja rahaliidu sujuva toimimisega seotud küsimusi. Nendele kohtumisele kutsutakse osalema komisjoni ja vajadusel EKP esindajad (eurorühma käsitleva protokoll (nr 14) artikkel 1). Majandus- ja rahandusküsimuste nõukogu (ECOFIN) mitteametlikul kohtumisel Scheveningenis 10. septembril 2004 valiti eurorühma esimeheks Luksemburgi peaminister ja rahandusminister Jean-Claude Juncker. Seega sai temast eurorühma esimene valitud ja alaline esimees, kelle volitused algasid 1. jaanuaril 2005. Lissaboni lepinguga suurendati eurorühma rolli eesmärgiga suurendada kooskõlastatust euroalal. Selles lepingus mainitakse ka esmakordselt mõistet „eurorühm“ (ELi toimimise lepingu artikkel 137). Ametlikuks uuenduseks on eurorühma esimehe valimine kahe ja poole aasta pikkuseks ametiajaks eurorühmas esindatud liikmesriikide häälteenamusega (eurorühma käsitleva protokoll (nr 14) artikkel 2).

EUROOPA PARLAMENDI ROLL

A. Seadusandlik roll

1. Euroopa Parlament teeb koos nõukoguga seadusandliku tavamenetluse korras järgmist:

- võtab vastu üksikasjaliku eeskirja mitmepoolse järelevalve menetluste kohta (ELi toimimise lepingu artikli 121 lõige 6),
- muudab EKP põhikirja teatavaid artikleid (ELi toimimise lepingu artikli 129 lõige 3) ning
- kehtestab vajalikud meetmed euro kasutamiseks ühisrahana (ELi toimimise lepingu artikkel 133).

2. Euroopa Parlamendiga konsulteeritakse järgmistes küsimustes:

- euromüntide kasutuselevõtmise kord liikmesriikides (ELi toimimise lepingu artikli 128 lõige 2);
- euro ja kolmandate riikide vääringute vahelisi vahetuskursse puudutavad kokkulepped (ELi toimimise lepingu artikli 219 lõige 1);
- ühisrahale üleminekuks sobivate riikide valimine (alates 1999. aastast);
- EKP juhatuse liikmete ning presidendi ja asepresidendi nimetamine (ELi toimimise lepingu artikli 283 lõige 2 ja EKP põhikirja artikkel 11.2);
- muudatused EKP nõukogus toimuva hääletamise korras (EKPSi ja EKP põhikirja artikkel 10.2);
- stabiilsuse ja kasvu paktis ette nähtud ülemäärase eelarvepuudujäägi menetluse rakendamist puudutavad õigusaktid;
- muudatused EKP-le krediidiastutuste ja muude finantseerimisasutuste järelevalveks antud volitustes (ELi toimimise lepingu artikli 127 lõige 6);
- muudatused EKP põhikirja teatavates artiklites (ELi toimimise lepingu artikli 129 lõige 4).

3. Euroopa Parlamenti teavitatakse majandus- ja rahanduskomitee koosseisu puudutavatest üksikasjalikest sätetest (ELi toimimise lepingu artikli 134 lõige 3).

B. Järelevalveroll

1. Euroopa Liidu toimimise lepingu kohaselt

EKP saadab Euroopa Parlamendile, nõukogule ja komisjonile ning Euroopa Ülemkogule EKPSi eelmise ja jooksva aasta tegevust ning rahapoliitikat käsitleva iga-aastase aruande. Seejärel peab EKP president esitama selle aruande nõukogule ja Euroopa Parlamendile, kes võivad korraldada aruande alusel üldise mõttevahetuse (ELi toimimise lepingu artikli 284 lõige 3 ja EKP põhikirja artikkel 15.3). Euroopa Parlamenti taotlusel või nende eneste algatusel võivad EKP presidenti või teisi EKP juhatuse liikmeid ära kuulata Euroopa Parlamenti pädevad komisjonid (ELi toimimise lepingu artikli 284 lõike 3 teine lõik).

2. Euroopa Parlamendi algatus

Euroopa Parlament nõudis EKP-le aluslepingu alusel antud ulatuslike volituste – st rahapoliitilise suuna määramise vabaduse – tasakaalustamist demokraatliku vastutusega (18. juuni 1996. aasta resolutsioon). Sellel eesmärgil pani Euroopa Parlament aluse nn rahapoliitilisele dialoogile. EKP president või mõni teine selle nõukogu liige vastab vähemalt korra kolme kuu jooksul Euroopa Parlamendi majandus- ja rahanduskomisjonis küsimustele majanduse väljavaadete kohta ning selgitab rahapoliitika korraldamist euroalal. Lisaks avaldab Euroopa Parlament algatusraporti raames korrapäraselt arvamust EKP aastaaruande kohta. 2013. aastal sõlmisid Euroopa Parlament ja EKP institutsioonidevahelise kokkuleppe demokraatliku vastutuse ja järelevalve teostamise kohta seoses EKP-le ühtse järelevalvemehhanismi raames antud ülesannete täitmisega.

Dražen Rakić / Dirk Verbeken
01/2020

